

Zakład Higieny i Epidemiologii Akademii Medycznej w Białymstoku
Department of Hygiene and Epidemiology Medical University in Białystok

JOLANTA USTYMOWICZ-FARBISZEWSKA,
BARBARA SMORCZEWSKA- CZUPRYŃSKA, MARIOLA KOZŁOWSKA,
JAN KARCZEWSKI, MARTA ROSZKOWSKA

*Chosen health behaviours of patients with gastric and duodenal ulcer
disease*

Part I. The assessment of harmful health behaviours

**Wybrane zachowania zdrowotne pacjentów z chorobą wrzodową żołądka i
dwunastnicy**

Cz.I. ocena negatywnych zachowań zdrowotnych

Wrzód żołądka lub dwunastnicy jest ubytkiem błony śluzowej sięgającej warstwy podśluzowej lub blaszki mięśniowej (4). Powstanie owrzodzenia w ścianie żołądka lub dwunastnicy jest wynikiem złożonych mechanizmów związanych z zachwianiem równowagi pomiędzy czynnikami obronnymi a destrukcyjnymi (12).

Choroba wrzodowa występuje w populacji całego świata. Wykazuje zróżnicowanie dotyczące częstości występowania, lokalizacji owrzodzenia, przebiegu klinicznego w zależności od stref geograficznych oraz sposobu żywienia i trybu życia (2). Częściej występuje u osób palących i stosujących używki (kawa, herbata, alkohol), narażonych na konflikty i stresy. Doprowadza do zaburzeń czynnościowych w postaci skurczu naczyń w ścianie żołądka i niedokrwienia miejscowego błony śluzowej (3,4).

Celem pracy była analiza wybranych negatywnych zachowań zdrowotnych pacjentów z owrzodzeniem żołądka i dwunastnicy.

MATERIAŁ I METODY

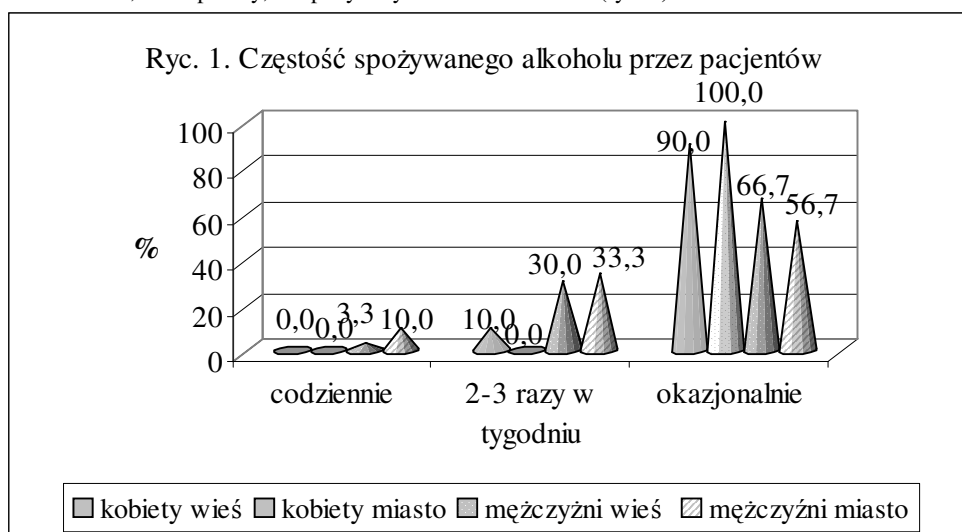
Badaniami objęto 120 pacjentów obu płci z objawami zaostrzenia choroby wrzodowej żołądka lub dwunastnicy z Oddziału Chirurgii i Poradni Chirurgicznej szpitala w Olecku w województwie warmińsko – mazurskim. Przeprowadzono ocenę zachowań badanych osób w sezonie jesienno-wiosennym w latach 2003-2004. Informacje o zachowaniach zdrowotnych uzyskano w oparciu o analizę materiałów pierwotnych. Oceniano rodzaj, ilość i częstość spożywania alkoholu, porę wypicia pierwszej filiżanki kawy oraz jej ilość wypijaną w ciągu dnia, czas wypalania pierwszego papierosa i ilość wypalanych papierosów dziennie. Wzięto również pod uwagę narażenie na stres w odczuciu respondentów.

WYNIKI BADAŃ

Nawyki pacjentów z chorobą wrzodową żołądka i dwunastnicy rozpatrywano na podstawie oceny spożycia alkoholu, palenia papierosów i picia kawy.

Wszyscy ankietowani spożywali alkohol. Zdecydowanie częściej pili alkohol mężczyźni (31,5% piło 2-3 razy w tygodniu, a 6,65 % codziennie). Nie zaobserwowano zdecydowanych różnic w spożyciu alkoholu 2-3 razy w tygodniu i okazjonalnie wśród mężczyzn ze wsi i z miasta. Pacjenci płci

męskiej z miasta trzykrotnie częściej spożywali alkohol codziennie w stosunku do pacjentów ze wsi. Kobiety najczęściej piły alkohol okazjonalnie (90%-wieś, 100% - miasto). Nie było respondentek ze wsi i z miasta, które podały, że spożywały alkohol codziennie (ryc. 1).

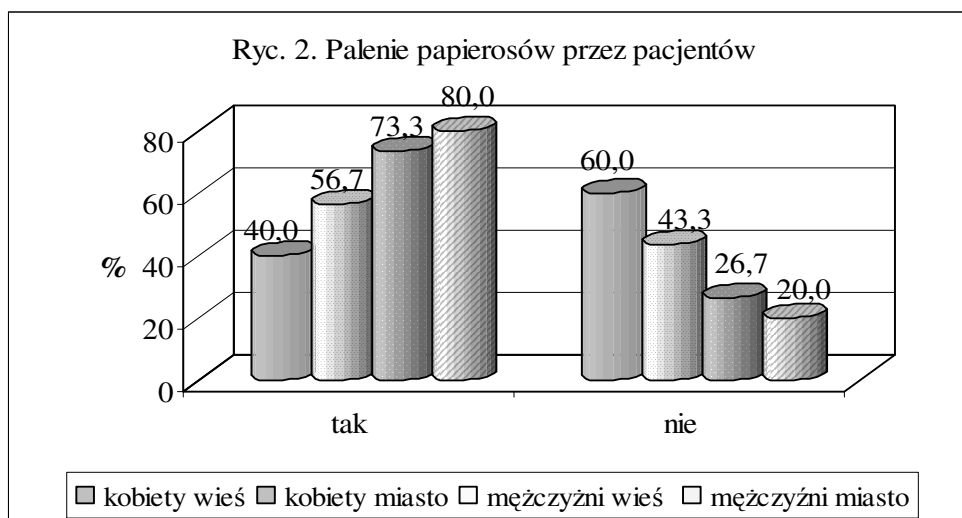
Kobiety z miasta najchętniej spożywały wódkę, ze wsi wino. Na drugim miejscu wśród wypijanego alkoholu przez kobiety było piwo. Mężczyźni z miasta preferowali wódkę (ok. 46%), a ze wsi piwo (50%). Niewielka liczba badanych mężczyzn piła wino.

Kobiety najczęściej wypijały kieliszek alkoholu, natomiast mężczyźni preferowali większe ilości. Powyżej 2-3 kieliszków i więcej piło ok. 70% mężczyzn z miasta i wsi (tab.I).

Tabela I. Rodzaj i ilość spożywanego alkoholu

Rodzaj i ilość spożywanego alkoholu	Kobiety				Mężczyźni			
	Wieś		Miasto		Wieś		Miasto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Wódka	5	15,6	14	38,9	18	42,9	21	45,7
Piwo	12	37,5	12	33,3	21	50,0	19	41,3
Wino	15	46,9	10	27,8	3	7,1	6	13,0
Symboliczny kieliszek	21	70,0	15	50,0	6	20,0	8	26,7
2-3 kieliszki	8	26,7	13	43,3	12	40,0	10	33,3
Więcej	1	3,3	2	6,7	12	40,0	12	40,0

Kolejnym analizowanym nawykiem było palenie papierosów. Ponad 56% kobiet zamieszkałych w mieście i 40% ze wsi pali papierosy (ryc.2).

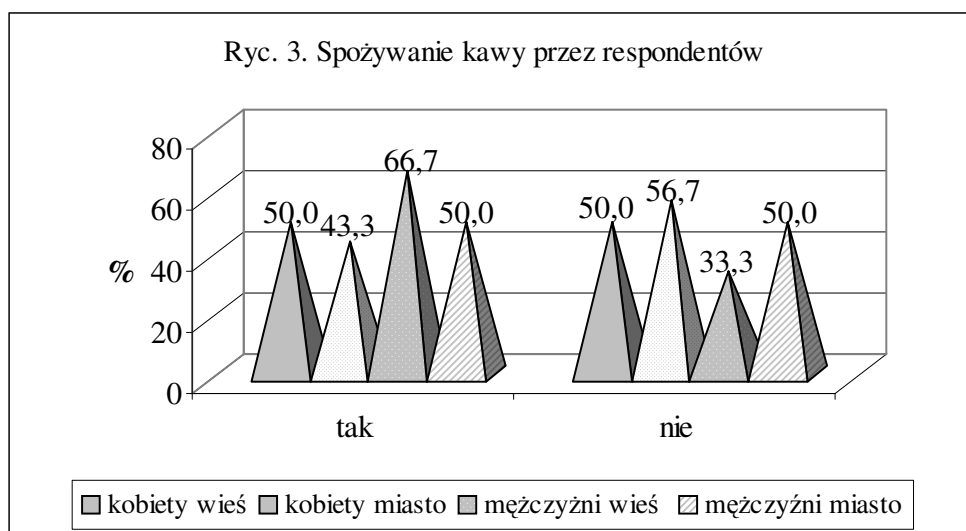
Mężczyźni palą zdecydowanie więcej niż kobiety. Największa liczba wypalanych papierosów przez kobiety ze wsi i z miasta wynosi do 10 sztuk dziennie. Tę ilość wypala 66,7% ze wsi i 52,9% kobiet z miasta (spośród palących). O połowę mniejszy jest odsetek kobiet palących codziennie powyżej 20 sztuk (25% ze wsi i 29,4% z miasta). Część respondentek (w mieście 2 razy więcej niż na wsi) pali okazjonalnie. Większość palących mężczyzn podało, że wypalali powyżej 20 sztuk dziennie (63,6% ze wsi i 58,3% z miasta). Codzienne wypalanie do 10 sztuk papierosów ma swoich zwolenników wśród 40% badanych ze wsi i z miasta (tab. II).

Tabela II. Ilość wypalanych papierosów i pora dnia wypalania pierwszego papierosa

	Kobiety				Mężczyźni			
	Wieś		Miasto		Wieś		Miasto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Codziennie do 10 sztuk	8	66,7	9	52,9	8	36,4	10	41,7
Codziennie powyżej 20 sztuk	3	25,0	5	29,4	14	63,6	14	58,3
Okazjonalnie	1	8,3	3	17,7	0	0,0	0	0,0
Rano na czczo	10	83,4	8	47,0	20	90,9	18	75,0
Po śniadaniu	1	8,3	7	41,2	2	9,1	6	25,0
Po południu	1	8,3	2	11,8	0	0,0	0	0,0

Pacjenci najczęściej sięgają po pierwszego papierosa rano na czczo. Kobiety z miasta 5 razy częściej niż ze wsi wypalają pierwszego papierosa po śniadaniu. Pozostałe palące pacjentki z miasta (ok. 12%) i ze wsi (ok. 8%) pierwszego papierosa wypalają po południu. Aż ponad 90% mężczyzn ze wsi sięga po pierwszego papierosa rano na czczo. Palenie po śniadaniu trzykrotnie częściej preferują badani z miasta (25%) niż ze wsi (9%) (tab. II).

Wśród badanych obserwuje się częste spożycie mocnej kawy. Najczęściej napój ten pili mężczyźni ze wsi (ok. 66%) (ryc.3)

Większość kobiet ze wsi podała, że spożywają 2-3 filiżanki kawy dziennie (66,7%), w mieście takich kobiet było znacznie mniej (38,5%).

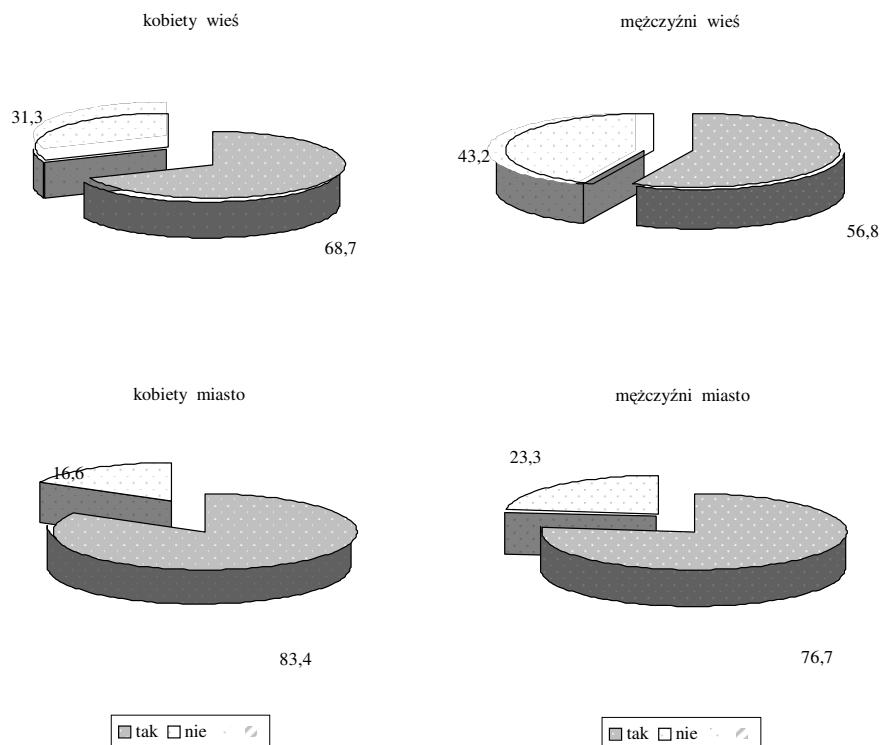
Ponad 66% mężczyzn z miasta i ponad połowa ze wsi (55%) deklaruje spożycie jednej filiżanki kawy dziennie. Wśród badanych kobiet żadna nie podała, że pije więcej niż 3 filiżanki kawy dziennie, wśród mężczyzn takie informacje uzyskano od ok.5% respondentów. Mężczyźni chętniej pili kawę rano na czczo, natomiast kobiety po śniadaniu. (tab. III)

Tabela III. Ilość i pora dnia wypijania kawy

Czas i ilość wypijanych filiżanek mocnej kawy	Kobiety				Mężczyźni			
	Wieś		Miasto		Wieś		Miasto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1 filiżanka dziennie	5	33,3	8	61,5	11	55,0	10	66,7
2-3 filiżanki dziennie	10	66,7	5	38,5	8	40,0	4	26,7
Więcej niż 3 filiżanki dziennie	0	0,0	0	0,0	1	5,0	1	6,6
Rano na czczo	5	33,3	7	53,8	10	50,0	10	66,7
Po śniadaniu	8	53,3	5	38,5	5	25,0	4	26,7
Po południu	2	13,4	1	6,7	5	25,0	1	6,6

Większość pacjentów na pytanie o narażenie na stres odpowiadała twierdząco. Najczęściej sytuacje stresogenne występują u mieszkańców miasta, natomiast pacjentom ze wsi nieco rzadziej towarzyszy ten stan (ryc.4).

Ryc. 4. Narażenie na stres według ankietowanych

OMÓWIENIE WYNIKÓW I Dyskusja

Wysoka zapadalność na chorobę wrzodową żołądka i dwunastnicy kwalifikuje ją do chorób o znaczeniu społecznym.(8,12). Jest to choroba bardzo uciążliwa, trwa nieraz przez wiele lat, daje remisje i nawroty, wymaga stosowania różnych metod leczenia i wykonywania badań diagnostycznych. Na rozwój choroby istotny wpływ ma wiele czynników a wśród nich styl życia i nawyki żywieniowe (4).

Wśród ankietowanych obserwowano duże spożycie alkoholu (codziennie pije 10% mężczyzn z miasta i 3.5 % ze wsi), który może działać drażniaco na zmienioną już zapalnie błonę śluzową żołądka i dwunastnicy. Spożywanie alkoholu ma wpływ również na obniżenie stężenia witaminy C w tkankach oraz we krwi (6). Ważny jest również rodzaj wypijanego alkoholu, zwłaszcza wina, który ma odczyn kwaśny i dodatkowo działa drażniaco na błonę śluzową żołądka (ten rodzaj alkoholu preferuje wśród badanych około 49% kobiet ze wsi i 28 % kobiet z miasta).

Palenie papierosów ma wpływ na występowanie choroby wrzodowej, ponieważ palacze, według wielu autorów, zapadają na nią dwa razy częściej niż osoby wolne od nałogu a nawroty czynnej choroby pojawiają się szybciej i częściej u osób palących. Nikotylna przyspiesza opróżnianie żołądka, pod jej wpływem dochodzi także do niedokrwienia błony śluzowej (10).Rozpowszechnienie choroby wrzodowej wśród palaczy nie zależy od płci, a częstość jej występowania jest wprost proporcjonalna do ilości wypalanych papierosów. Szkodliwe działanie nikotyny polega przede wszystkim na działaniu hamującym wydzielanie związków zasadowych przez trzustkę i wątrobę oraz zmniejszeniu stężenia witaminy C we krwi i w soku żołądkowym. Witamina ta ma zdolność niszczenia wolnych rodników, hamowania i tworzenia w żołądku nitrozoamin, związków o silnym działaniu karcinogennym (9). Za istotne mechanizmy przyczyniające się do powstania choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy uważa się niedobór witaminy C w soku żołądkowym zwłaszcza u osób, u których stwierdzono dodatkowo zakażenie bakterią *Helicobacter pylori* (6,7). W przeprowadzonych badaniach wykazano, podobnie jak w doniesieniu Babicz-Zielińskiej i współautorów (1), że mężczyźni palą zdecydowanie więcej od

kobiet. W grupie badanych większy odsetek palących stanowią pacjenci z miasta. Osoby z tej grupy podały, że były częściej narażona na stres. Najczęstszą przyczyną sięgania po papierosy, wg wielu autorów jest właśnie stres, zwłaszcza wśród mężczyzn. Czynniki psychogenne, szczególnie we wrzodzie dwunastnicy, wpływają za pośrednictwem nerwu błędnego na zwiększenie treści kwaśnej w opuszcze, a także powodują zaburzenia motoryki przewodu pokarmowego (1). Z przeprowadzonych badań wynika, że najbardziej narażeni na stres są kobiety i mężczyźni z miasta.

W niniejszych badaniach stwierdzono, że mężczyźni wypijają jedną filiżankę kawy dziennie (zazwyczaj na czczo), a kobiety kilka (2-3 po śniadaniu). W chorobie wrzodowej żołądka i dwunastnicy nie wskazane jest spożywanie kawy, ponieważ pobudza ona wydzielanie soków trawiennych i zaostrza objawy choroby (5). Nadmierne picie kawy powoduje nadpobudliwość, uszkadza wątrobę, przyczynia się do rozwoju miażdżycy, nowotworów trzustki oraz ogranicza wchłanianie wielu makro- i mikroelementów (11).

Uzyskane wyniki wskazują na konieczność podjęcia działań edukacyjnych w zakresie eliminacji negatywnych zachowań zdrowotnych u pacjentów z chorobą wrzodową żołądka i dwunastnicy.

WNIOSKI

1. Mężczyźni z chorobą wrzodową częściej, w porównaniu z grupą kobiet, piją alkohol, mocną kawę na czczo oraz palą więcej papierosów (ponad 20 sztuk dziennie).
2. U mieszkańców miast, tak w grupie kobiet i mężczyzn, stwierdzono w większym odsetku negatywne zachowania zdrowotne.
3. Na stres częściej skarżą się mieszkańcy miasta.
4. Wyniki badań wskazują na potrzebę prowadzenia edukacji prozdrowotnej wśród chorych z chorobą wrzodową.

PIŚMIENNICTWO

1. Babicz-Zielińska E., Nazarewicz R., Polańska A.; Zwyczaje żywieniowe osób palących papierosy, *Żyw. Człow. i Metab.*, 2003, 30,1/2: 53-56.
2. Corella D. et al.; Dietary habits and geographic variation in stomach cancer mortality in Spain, *Eur. J.Cancer Prev.*, 1996, 5: 249-257.
3. Gadowska-Cicha A.; Aktualne spojrzenie na palenie papierosów jako środowiskowy czynnik ryzyka choroby wrzodowej, *Nowiny Lekarskie*, 1999, 68, 12: 1086-1090.
4. Hasik J.; Żywnienie a choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy w praktyce codziennej, *Nowiny Lekarskie*, 1996, 65, 3: 317-323.
5. Hasik J.; Dieta oszczędzająca, z ograniczeniem substancji pobudzających wydzielanie soku żołądkowego, *Dietetyka. Wyd. Lek.PZWL*, 1999, 7: 108-122.
6. Jarosz M. i wsp.; Palenie tytoniu a stężenie witaminy C w soku żołądkowym u osób zdrowych i chorych z zakażeniem *Helicobacter pylori*, *Żyw. Człow. i Metab.*, 1997, 24,4: 399-408.
7. Jarosz M. i wsp.; Spożycie witaminy C w diecie a jej stężenie w soku żołądkowym u osób zdrowych i chorych z zakażeniem *Helicobacter pylori*, *Żyw. Człow. i Metab.* 1998, 25,1: 16-27
8. Kula Z., Rudziński J., Walasek L.; Ocena znajomości czynników zagrożenia i zasad zapobiegania chorobie wrzodowej wśród chorych, *Lekarz Wojskowy*, 1995, 71: 156-160
9. Mirvish S.S.; Effects of vitamin C and E on N-nitroso compounds formation carcinogenesis and cancer, *Cancer*, 1986, 58: 1842-22.
10. Nazarewicz R., Babicz-Zielińska E.; Wpływ palenia tytoniu na zdrowie i preferencje żywieniowe palaczy, *Bromat. Chem. Toksykol.* 2000, 32,3: 257-262.
11. Olszewska D., Drewna T., Woźniak A., Wpływ spożywania alkoholu, palenia tytoniu i stosowania używek na niektóre aspekty kancerogenezy oraz na tworzenie przerzutów nowotworowych, *Onkol. Pol.* 2001, 4,2: 91-96.
12. Sieroń A., Krawczyk-Krupka A., Gadowska-Cicha A., Rola wolnych rodników w stanach zapalnych, owrzodzeniu i w chorobie wrzodowej żołądka i dwunastnicy, *Pol. Merkuriusz. Lek.* 2001, 10, 56: 113-116.

STRESZCZENIE

Na podstawie badań przeprowadzonych przy użyciu kwestionariusza ankiety oceniono negatywne nawyki pacjentów z zdiagnozowaną chorobą wrzodową żołądka i dwunastnicy. Wzięto pod uwagę spożycie alkoholu, palenie papierosów, picie kawy i narażenie na stres. Stwierdzono, że większość badanych nie przestrzegała prawidłowych zachowań zdrowotnych, w większym stopniu mężczyźni i mieszkańcy miasta.

SUMMARY

Harmful to health behaviours of patients with gastric and duodenal ulcer disease were assessed based on the questionnaire investigation. Alcohol consumption, coffee intake and exposure to stress were considered. Most of the subjects did not obey proper health promoting behaviours. Such patients require education to eliminate some of the risk factors of ulcer disease.